

ПАЛЫМЕ ЛИЙЫНА: У АВТОР

СЫЛНЫМУТЛАН ИЗИНЕК ШҰМАНҒЫН

Виктор Якимов Марий Эл Республика, Волжский районысо Карай ялеш 1949 ий 1 сентябрьште шочын. Карай кандашняш, Шарача кыдалаш школ-шлакым тунем пытарен. Тылеч вара Н.К.Крупская лүмеш Марий пединститутышто шинчымашым поген. Тыгодымак Руш Шайра, Карай кандашняш школлаште руш йылме ден литературым туныктен. Кызыт Карай культура пörтышто калык театрын режиссержылан ышта. Ешан, кум эргыже уло. Ила шочмо алыштыжак. Сылнымутлан изинек шұманғын. Возымыжо "Дружба" альманахыште, "Марий Эл" да "Волжские вести" газетлаште лектын. Пьсымат воза. "Сөсна поминка" — тудын икымше савыкталтше комедийже.

Сылнымут корнет волгыдо, пиалан лийже, Виктор Александрович!

Виктор ЯКИМОВ

Сөсна поминка

Кум кыдежан койдарчык

МОДШО - ВЛАК:

Л а ш к а Й м в а н — ялысе унышырак марий.
П р о с к а — тудын ватыже.
О в ы ч а й — пошкудышт, коклазе ұдыраман.
Т р о п и м — пошкудышт, мыскараче марий.
П а р п о н — йўаш йоратыше рвезе.
Э ч а н — бригадир, ватыдыме марий.
С и д ы р С е м о н ы ч — участковый милиционер.

Действий кызытсе жапыште эрта.

ИКЫМШЕ КЫДЕЖ

Лашка Йыванын пörтшө. Суртоза койкышто кечкыжын кня, мокмыр дене орлана.
П р о с к а пура.

П р о с к а. Кечкыжат аман? Вует пудештам ыле! Вет нимо оккўллан Тропим кум дене коктын аракажым лөкышда! Тудо ок сите, Тропим куммыт деке кайышда! А тушечынже... вўрвузык толын пурышыч! Мо лийынат, нимат от пале: ала кум дене кредалынат, ала корнышто шунгалтынат?

И в а н. Ай, Проска, шыплане, шуко ойлымо дене вуй коршта. Мариетым чамане, ик-кок чаркам темалтен пу.

П р о с к а (*чот сырен*). Чаманем теве! Шелже вует, катлыже! Ойлымо дене огыл, аракалан көра коршта тудо!

И в а н. Молан тыге ойлыштат? Вет мыйже юмын пұрымө мариет улам. Тыге ит ойлышт. Кондо, ик коркам темен пурто.

П р о с к а. Тендам юмо огыл, ня пұра! Кажне юмын кечын аракам йўнеда! Аракам күчет, а колхоз пашаш от тарване. Теве колхоз гычат луктын кудалтат, вара палет!

И в а н. Колхоз огыл, а тўшка паян озанлык. А луктын кудалтымышт деч ырчат ом лўд. Тушто нимогай шот уке. Пашада-рымат пел ий наре огыт тўлө. Теве тушеч лектам да фермер лиям.

П р о с к а. Фе-е-ермер лият? Но вет тыйже аракалан верч терысымат нулаш ямде улат! А фермерлан — ой-ой! — мынар пўжвўдым йоктараш күлеш. Тый фермер огыл, а тунеядец лият!

И в а н (*чот сырен*). Мый — тунеядец?! Кызыт ожныко жап огыл! Перестройка тыгай шомакым пытарен кодыш! Ынде арамогар уке! Кө — фермер, кө — предприниматель, кө — бизнесмен! Ушет гына лийже, илаш лиеш!

П р о с к а (*койдарен*). Пе-сш лиеш. Куш кевытыш от пуро, тавар выставкысе наре, но акше — тылзаш пашадарет ок сите! Вашке чылан күчызыш савырнена, тунам вара илыш лиеш.

Окнам пералтыме йўк: “Иван Иванович, улат мо?”

И в а н (*лўдын*). Бригадир Эчан толеш. Проска, мый уке улам. Кумыжъялыш паша дене каснам. Умылышыч?

П р о с к а (*окна деке миен*). Молан Йыванже?

Э ч а н ы н й ў к ш ө. Колхоз пилорамыш польшкалаш мынар кече ўжам, ок мий. Тачат уке мо?

П р о с к а. Уке, пошкудо ялыш каен.

Э ч а н ы н й ў к ш ө. Йөра, тугеже пурышаш, йўмем пеш шуэш.

И в а н (*сырен*). Ия марий! Пөртышкак пура. Шылшаш.

Йыван койко йымак шылеш. Э ч а н пура.

Э ч а н. Шокшо шўм салам лийже, Проска танем!

П р о с к а (*кидше дене койко йымак ончыктен*). Ай, Эчан, тый ялысе кажне ўдырамашым “тан” манат аман. Куандарет да йөра...

Э ч а н (*Проскан шижтарымым умылыде*). Манме — икте, шонымо — весе. Мариет уке шентеч аие икана ондал шындем? (*Проскам ондалнеже.*)

П р о с к а (*утлен*). Палем койышетым: мариян мо, уке мо — тыйын икте: эре ондалаш лийже. Бригадир улат, да чыла вате тыйын, шонет мо? (*Кидше дене койко йымак ончыкта, но Эчан ок умыло, Проскам руалтен, койкыш шупшеш.*)

Э ч а н. Мо лийынат, Проска? Ондак тыгай отыл ыльыс?

П р о с к а (*чот сырышыла койын*). Тыйын ушет каен мо? Мыйым көлан шотлет? Рывыж Тачана дене путайышыч мо? Кай, манам!

Йыван толеш, кузе коят, чыла ойлем. Кай, манам! Кычыраш тўнгалам вет!

Э ч а н. Нимат ом умыло, мо лийынат? Йбра, кызытеш каем. Эше ужнына, кутырена.

Э ч а н кая. Йыван койко йымач лектеш.

Й ы в а н (чот сырен). Ну, айдеме! Изиш веле монтө гыч кае, ватет дек пижедылашат тўнгалеш!

П р о с к а. Пе-еш сай улат! Ватетым ончылнетақ солалтат, тый шылын киет! Тыге вет вате деч посна кодын кертат.

Й ы в а н. Мыйже пеш пўйым пурын кийышым, да вет уке улам, пошкудо ялыш каенам, маньыч.

П р о с к а. Тыгай годым ойлымым шотлыман мо? Тый марий отыл, нончык улат, тьфу! (Лектын кая.)

Й ы в а н. Да, орадыш лектым ала-мо? Эчан мыйын ватем ондалаш точа, а мый шылын киет. Лектыч, нерлужым шалатен, лашкам ыштынем ыле, да эше мом толашылыт, палаш шонышым.

Т р о п и м пура. Шола кидие шоныч лямке гоч кеча.

Т р о п и м. Приветствую господина Ярандаева!

Й ы в а н (сырен). Могай мый тылат господин улам? Игылтат мо?

Т р о п и м. Сырышыч мо, Йыван кум? От пале аман, ынде чыланат ме господин лийына. Товарищ ынде пыта, дамы и господашамыч веле кодыт. От кол мо, радио ден телевизорышто эртак товарищ олмеш господа шоктас...

Й ы в а н. Господин манмет дене чынжымак господин лийына шонет мо? Теве тый Тореш Тропим улат, тудак кодат. Ала тыйым господин Тореш Тропим манаш?

Т р о п и м. А мыланем садиктак. Кеч-кузе манышт, көршөк олмеш конта тулышко гына пуртен ынышт шынде.

Й ы в а н. Не-ет, брат! Садак огыл! Палет, господин манметше мо лиеш?

Т р о п и м. Вара мо лиеш?

Й ы в а н. Шке манметла, кому бублик, кому дырка от бублика — вот мо лиеш господинет.

Т р о п и м. Йбра, Йыван кум, учашаш она тўнал. Илыш ончыкта. А вот тыйже мо лийынат, Карабахыште кредалшыла веле коят?

Й ы в а н. Можым ом шарне, но ватем манеш: “Тропим кум дечак тыгай толыч”. А тый шкеже мо лийынат?

Т р о п и м. Ватем ойлыш: “Йыван кум дене йўда, вара пырыс верч учашаш тўнгалда, кучедалмашке шуда”.

Й ы в а н. Э, изиш шарнаш төчем: мемнан пырыс тендая клатыште куголям кучен ыле. Тиде амал дене коктын ик литрым ястарышна...

Т р о п и м. Ик литр кок логарлан кушан логалеш? Сандене мемнан деке кайышна. Эше ик литрым ешарышна.

Й ы в а н. Икманаш, чапле пайремым ыштышна.

Т р о п и м. Пайремже пеш чесле, да вуй, керемет, чойн көршөкла мўгыра. Умшаштат ня шўвал кайымыла чучеш. Ала изиш эметым муына ыле? Мо лийын гын, лийын. Ме огыл, арака тиде кредалын.

Й ы в а н. Подылашыже лиеш, да тидлан амал кўлеш. Амал деч посна йўат гын, аракаголик манын кертят.

Т р о п и м. Да-а, тентече амал пеш сай лекте. Пырысет тыйын пырыс огыл, чылт леопард! Тугай кугу колям пызырен пыштси, ёрат веле.

Й ы в а н (кугешнен). А мо шонет? Мыйын вольык вет шкем гаяк. Мыят кеч-могай таза пёръеным шўдырал пыштемат, лашкам ыштем!

Т р о п и м. Тидланже тый кертат. Арам огыл “Лашка Йыван лашкала пўтыра” манят.

Й ы в а н (сырен). Могай мый тылат Лашка Йыван улам? Мый Ярандай Йыван улам!

Т р о п и м. Извиняюсь, Иван Иванович! Шке вет “Лашкам ыштем” маньыч, садлан веле тыге ойлышым. Извиняюсь, Иван Иванович, извиняюсь! Айда, ик пелштопым лук, вуйнам яндарештена.

Й ы в а н. Подылаш торш омыл, но маньым вет, амалым муаш кўлеш.

Т р о п и м. Вара могай амалым муаш? А мо, мый тый декет унала толынам, тиде амал огыл мо?

Й ы в а н. Могай тиде амал? Тый мемнан деке казне кечын толат, эше икана огыл, кум-ныл гана. Я тыйын шырпет уке, я тамак пўтыраш кагазет, я эше иктаж-моэт... Кечыгут тўдыртарен пытарет.

Т р о п и м. О, шонен муым!

Й ы в а н. Мом муыч?

Т р о п и м. Йыван кум, тый мыланем пырысетым ужалет. Магарычлан пелштопым шслына. А вара мый тыланет шкемын пырысемым ужалем. Эше пелштопым ешарена.

Й ы в а н. Уке, орадым муынам, шонет мо? Мый тылат пырысем ом ужале. Мыйжын вет пырысемже тигр гае, а пунжо... пунжо шёртнё гай йылгыжеш. А тыйын — ни почшо, ни можо. Пукшыде ашнет ала-мо?

Т р о п и м. Мо манат? Пырысым пукшаш? Мўшкыржө шужа гын, тек колям кучен авызла!

Й ы в а н. То-то, авызла. Коляжым ужешат, шылын куржеш. Уке гын, молан мыйын пырысем тыйын клатыштет колям кучышат, тыгай пайремым ыштышна?

Т р о п и м. Йёра, Йыван кум, кычалтылаш она тўнал. Ме вет амалжылан веле. Нуно шке коклаштышт шке палат. Садак вет кажныже шке мўнтышкыжө шикшалтеш. Теве ойлат: пырыс тўжем менте кокла гычат пёртылаш корным муэш. А меже тўжем менте коклаште она иле вет.

Й ы в а н. Йёра тугеже. Ватемын тоси шындымыжым тогдаенам ыле, ончалшаш. (Кая.)

Т р о п и м (*шке семынже*). Ну, Тропим, чаплын шонен муыч! Вуй огыл, а шӧртнӧ. Ынде кажне мокмырлан Йыванлан пырысым ужален кертам. Мокмырым шӧрымеш веле. Вараже керек, вес мокмыр марте мӧнтеш пӧртылеш.

Йыван пура.

Йыван. Уке, ыжым му. Ия кува ала-кушко келгышкырак тосен!
Т р о п и м. Не горюй, тосен гын, тосен. Айда мемнан дек. Ватем мӧнтешак кодо. Ончыч мый тылат пырысем ужалем, вара тыйыным торгаяш толына.

Йыван ден **Тропим** каяш тарванат. **П р о с к а** ден **О в ы ч а й** толыт.

О, кӧм вучет, тудак толеш!

П р о с к а. Те кушко тыге каяш тарваненда?

Йыван. Жапыштыже толын шуыч, Проска! Тропим кумлан кӧра ик пелштопом лук-ян!

П р о с к а (*сырен*). Нимогай пелштопемат уке! А те адак нимогай амал деч посна йӱаш тарванышда мо?

Йыван. Теве Тропим кумлан пырысна пеш келшен, леопард гай, манеш. Налнеже. Магарычлан ик атым лук.

П р о с к а (*чот сырен*). Мо? Ынде пырысым ужален йӱмашке шуыч аман? Намысдыме! Тегыт шӧргӧ! Тыгайжым ойлаш вожылам ыле! Уке мыйын арака! Уке! Кольыч?

Йыван. Мо намысыже? Ушкалым ужалат? Ужалат. Шорыкым ужалат? Ужалат. А пырыс тугаяк сурт вольык огыл мо? Тыште нимогай намыс уке.

О в ы ч а й. Чыным ойлет, Йыван кум! Налше улмаште ужалаш кӱлеш. А мыняреш вара келшышда?

Т р о п и м. Тиде шотышто эше кутырен онал. Магарыч йӱмеке, шотым муына.

О в ы ч а й. Йыван кум, тыге ок йӧрӧ. Подылмеке, тый пел акеш ужален колтет. А кызыт вет вольык пеш шерге. Теве шорык пачам витле тӱжемеш ужалат. А тыйын пырысетше, пырысетше... выставкыш нангаеш гын, шӧртнӧ медальымат налын кертат. Иктаж шӱдӧ тӱжемем йод!

Т р о п и м. Шӱдӧ тӱжемем?! Шӱдӧ тӱжемеш мый презым налам!

П р о с к а. Вот мо, кум, шӱдӧ тӱжемеш от нал гын, орадыланен ит шого!

Йыван. Кольыч, Тропим? Шӱдӧ тӱжемем кондет, пырыс тыйын лиеш, вара магарычым йӱына.

Т р о п и м. Йыван кум, ушет кайыш мо? Мондышыч мо? Меже вет амалжылан веле манна. Мыланна вет оксаже огеш кӱл, подылмыжо шерге.

Йыван. Ужат вет, ватем кузе коеш. Шот ыш лек.

Т р о п и м. Ужамат, тый мӧнгыштет оза огыл, юбко йымалне веле почаныштат. Мый гын, уке. Мый ватым во кузе кучем!

(Мушкындыжым ончыкта.) Айда мемнан деке, кум. Шотым муына.

И в а н. Каена гын, каена.

П р о с к а. Адак кечыгутлан йомнет мо, Йыван?

И в а н. Уке, вашке толам веле.

И в а н д е н Т р о п и м к а я т .

О в ы ч а й. Асетмытым сайын чиктен пуышым, уке гын ятыр учашен шогат ыле.

П р о с к а. Ай, Овычай, палет, таче изиш гына туткарыш ыжым логал.

О в ы ч а й. Могайышке?

П р о с к а. Таче эрдене Эчан Йываным пашаш кычкырыш. А тудыжо каяш өрканен да койко йымак шыле. Шкетын улам шонен, Эчан мыйым өндалкалаш тунале. Мыйже пеш шижтарем, кидем дене койко йымак ончыктем, а тудо ок умыло, мыйым төшакыш шупшеш.

О в ы ч а й. Шижам, марьет ончылнак шонымашыжым ыштынеже улмаш. Вара кузе йөнештарышыч?

П р о с к а. Вурсаш тунальым, покташ.

О в ы ч а й. Тугеже марьет сай пашам дугыч ыштен.

П р о с к а. Ынде тый ойло. Йөра, кеч Йыванемже нимом ыш умыло. Эчанже шөрын коймемлан пеш сырыш.

О в ы ч а й. Пөрсьенгын сырымые сырыме мо? Икана ласканрак ончалатат, сакыр ложашла шулен кая. Ит ойгыро, мый тудлан умылтарем. Первый гана огыл вет.

П р о с к а. Ойло, ойло, уке гын вашлияшат йөндымын чучеш.

О в ы ч а й. Йөра, Проска кума, шуко шогылташ жапем уке. Сомыл дене толынам: Васлиемлан иктаж вич мешакым колхоз складыш пуэн колтынем. Пырчым кондаш йөн уло мансш. Шкемынже яраже кумыт гына, кок мешакым пуэн колто.

П р о с к а. Васлий кум — йөным мушо, илен моштышо. Мемнан Йыван гай йөнчык огыл. Мешакемже леваш йымалне кечат. Айда, пуэн колтем. Тольк, йөн лекмеке, мыламат ик-кок мешакым конда гын, сай ыле.

О в ы ч а й. Йөра, каласем. Тыйын мешакетшым яра ом пөртылтө. Аракам веле ямдыле. Кызыт вет аракаже СКВ маналтеш.

П р о с к а. Кузе, кузе? Ыжым умыло.

О в ы ч а й. Свободно конвертируемая валюта. Колын отыл мо?

П р о с к а. Колаш төченам такше. Чынак, ожно Чопай Стопан ойла ыле: оксат уло гын, чыла лиеш. А кызытсе саманыште...

О в ы ч а й. Аракат лиеш гын, чыла лиеш.

П р о с к а. Туге, туге. Йөра, Овычай, мешакемым яра от пөртылтө гын, пуэн колтышаш. Ала шуқырак пуаш?

О в ы ч а й. Огеш күл, сита. Вашке паша важык кая. Сай пашам изин-изин ыштат.

П р о с к а ден О в ы ч а й каат.

Ш о в ы ч.

КОКЫМШО КЫДЕЖ

Лашка Йыванын пёртшак. Кас. Проска үстел воктене шоганым эрыкта.

П р о с к а. Касат шуэш, а мемнан Йыван алят уке. Колхоз пашашкат лекташ күлеш, сурт сомылжымат шуктыман — чыла шке да шке. А тудо адакат пожаркыште картла модын кия дыр. Эрдене кайыш да йомо! Ни колхоз пашаш шот дене коштымжо уке, ни мөнгыштö ок полшо. Йöра, кеч щеткым ышта, уке гын кеч сурт гычшат поктен лук ыле.

Й ы в а н пура.

Й ы в а н. Ушет касн мо? Шкет веле улат, пёрт тич мўгырет. Уремышке вошт шокта. Ала-кö дене вурседылат, шонышым.

П р о с к а. Ушет кая тый денет! Кушто коштыч але марте? Мўшкырет шужен да толын лектыч мо? Адак пожаркыште картла модын кийышыч чай? Кунам памаш воктек вўдлан волымке, изиш кужунрак кучалтам. вес корнын пöремечым кочкашет волтем, манат. Теве мыят, мыскылен, картла модмашкыда ик көршöк шўрым намием.

Й ы в а н. Намнет гын, куанем веле. Ончыза, манам, марийжс нерген мыйын вате кузе шона!

П р о с к а. Пожаркышкыдаже иктаж-могай бомбым шуат гын, йöра ыле. Картла модмаштак тўнчыгö ыле!

Й ы в а н. Мом ойлыштат, Проска? Мыйже уке лиям гын, кузе вара илашыже тўнгалат? Кöлан шолтен пукшет? Кöм мончаш олтен пуртет? Кö тупетшым ырыкташ тўнгалеш?

П р о с к а. Эй, тидланже ит коляне! Удырамаш шинчам веле пўялже, лу марий толаш ямде!

Й ы в а н. Ик-кок касланже шукын лектыт. А вот ўмырлан — ала... Теве мемнан ялыштак мыняр тулык вате уло, шотлен ончо-ян! Мариет улмо годым куанен илыман. Маньым вет, кеч-мо гынат, юмын пўрымö мариет улам, а ик-кок йўдлык огыл.

П р о с к а. Тугеже тыйым, “чочой” манын, вует гыч ниялташ мо?

Й ы в а н. Ниялтет, уке, шке палет. Но Миконор кува эше ўдыр налмем деч ончычак мужед коден ыле: тый, Йыван, мане, ватет дене коктын ик кечыште коледа. А тый мыйым шудалат. Шке палет: Миконор куван мужедмыже эре чыныш лектеш.

П р о с к а (марийжын ойжылан ўшанен). Уке, Йыван, ом шудал. Тиде так, сырыме пуш дене.

Йыван. Проска, щетка пидашна мочыла пытен маньыч вет? Мый, толшыла, Шорык Микал деке пурышым. Тудынат мочылаже пытен улмаш. Ме коктын мочыла кычалаш Шайрашке каяш келшышна. Таче кастенак каена. Микалын тушто посанаже уло. МочылаMAT кычалына, унат лийына. Вашкерак кочкаш волто. Кочкамат, Микалмыт деке каем веле.

Проска. Айда миен толза. Ынде арня утла нимом ыштыде шинчет. Щетка онажым изи пöрт тич ямдылен оптенат, а пидаш мочылат уке. Моло семын пистыжым кок-кум машина дене чыкен от мошто, садлан ынде оксам кышкаш верештеш. Иктаж шүдö килом налде ок лий.

Проска кочкаш кумалеш. Йыван үстелтöрыш шинчеш. О в ы ч а й пура.

Овычай. Сай иледа-кутыреда, поро пошкудем-шамычем. Касда пиалан лийже, йүдда шокшын эртыже...

Проска. Туге лийже, туге лийже. Тол, Овычай, ончык эрте. А шүргетше мо лийын? Эрдене тыгай отыл ыле вет?

Овычай. Омса кылеш йонылыш керылтынам. Тыгай шүрган пошкудо декат толаш намыс, да сомыл дене пураш вереште.

Йыван. Могай омса кылыш түкненат, палем. Васлий кумын мушкындышкыжо миен керылтынат. Ха-ха!

Проска. Тыйжын могай пашат? Кеч-кушко перныже, шкеныштым шке палат! Тый, Овычай, тудым ит колышт. Тол, шич үстелтöрыш, чайым монь подылына.

Овычай. Шинчылташ жапем уке, кума. Васишем мокмыр дене толаша. Улыжым пуышым, ыш сите. Поктен колтыш, Проскан уло, манеш. От кондо гын, вес шинча йыретым чиялтем, манеш.

Йыван. А мо, ик велжым чиялтен гын, вес велжымат чиялташ күлеш. Кызыт вет чыланат чиялтен коштыт. Ен кеч оксала налын чиялта, а тыйын, Тропим манмыла, бесплатно. Ха-ха!

Проска. Адакат неретым шүшкат! Шкендыным чиялташ күлеш, вара палет! Кума, запасемже уке. Чу! Йыван деч тоен шындымем изиш уло. Тылат көра пелштопым темен колтышаш. Вет Василий кум — күлеш айдеме, фермышке кормам шупшыкта. Йодмо годым мыланнат конден кертеш.

Проска вес пöлемыш кая.

Йыван. Кума, вара могай амал дене тыланетше шинчат воктене логале?

Овычай. Кö пала тудым, опкын логарым? Кечывал годым подылшо толын пурышат, вигак йонгалтарен пуыш. Могай винаматем уло, молан толашет, манам. А тудо “профилактикылан” манеш. Винаматетым палем гынже, сайынрак логалтем ыле, манеш. Азырен вуй!

И в а н. Ха-ха! Чын ыштен, уке гын те пӧръенгын вачӱмбак кӱзен шинчыда! Теве мыят Проскан шинча йыржым “профилактикылан” чиялтен пуэм!

П р о с к а черпыт атым нумал луктеш.

П р о с к а. Аракажым сӧснам шӱшкылаш ямдыленам ыле да, тылат кӧра веле пуэм.

О в ы ч а й. Тау, кума, ой, тау! А мыйын Васлий дене шукташ ок лий. Кодшо арняште шуктен шынденам ыле, пошкудо Микит дене коктын лапашым чыла йӱын пытареныт. Флягым почын ончышым гын, пундашеш пел ведра наре веле кодын.

П р о с к а. Ой, кума, кума... Кызыт вет пелштоп шолтымо аракаже кок тӱжем тенгем шога! Шуматкечым вел вучо, дискотека манметым. Самырык-влакет айык вужа обезьянла кадыргылаш аптыранат да аракам кычалыт, оксамат огыт чамане. Аракалан кӧра, “Салика” спектаклыште манметла, вес тӱняшкат каяш ямде улыт.

О в ы ч а й. Тидланже нуно кертыт. Ну, тау, кума, мый кайышым. *(Омса деке шумекше.)* Э, мондышымат, Проска кума, мутланышашем уло.

П р о с к а. Вес гана ойлет, вес гана. Васиет вуча вет, кай вашкерак!

О в ы ч а й. Тый мо, мыйын Васиет верчын колянет?

Овычай ден Проска ала-мом мутланат, вара О в ы ч а й кая. Тиде жапыште Иван арака ате гыч вик писын йӱэш.

П р о с к а. Мо пеш немырланен кочкат? Микалет шантак вуча, кай!

И в а н. Аппетитшылан от пу да... *(Атым ончыкта.)*

П р о с к а. На, йӱ, на! Йӱ да кай веле! На, эше иктым йӱ! Вара Шайра мучко логаретым сакен ит кошт!

И в а н. Ну, ынде мӱшкырат теме, вуйыштат уло. Тарванышаш. *(Чия, омса деке мия, савырнен шогалеш.)* Ала-молан, Проска, таче поро улат? Ондак ик чукуржыланат пирыла ырлет ыле, а таче...

П р о с к а. Тугаяк осал улам, шонет мо? Корнышто ит кылме ман шонем вет. Йӧра, кай, мом тошкышт шоget?

И в а н кая.

П р о с к а. Кӧтыремым ужатышым. Ато сурт кӧргеш пижын, нигуш лектын коштымжо уке. Лопачынышкат каяш лӱдеш ала-мо? Ала мыйым эре орола?

О в ы ч а й пура.

О в ы ч а й. Йызанетым ужатышыч мо?

П р о с к а. Ужатышым, Овычай кума.

О в ы ч а й. Ойлыметым шуктышым. Лачак лие. Уремыш лектым гына, ваштарешем Эчанет толеш. Мый тудлан “Лашка Иван мочы-

ла кычалаш Шайрашке малымыла кээн⁴⁴ маньым. А Проскан аракаже тул гай куатле маньн тушкалтышым.

П р о с к а. Эчанже вара мом ойла?

О в ы ч а й. Проскан кидше гыч ик чаркам нӧлталаш тугеже пурышаш, мане. Каем веле, увертараш гына пурышым. *(Омса деке миен, ала-мом шоналтен шога.)* Кума, ик пелштопым адак пуэт гын, йӧра ыле. Васлийлан эрденешыже ямдылынем. А тый ит лӧд. Эчан дене мом ыштылыда, мый ляпкен ом кошт.

П р о с к а *(ӧкымеш).* Тылат кӧра пуышаш... *(Овычайлан пелштопым темен пуа.)*

О в ы ч а й. Айда касда тамлын эртыже, чондам куандарыза. А мый умшам кучем, тыгай-тугайым чараш ом лук. *(Кая.)*

П р о с к а *(сырен).* Ну, тиде Овычайым ужмем ок шу! Енгыным вагенак коштеш! Ик атым пуэн колтышым, ок сите! Адак кӧча! Эчан отыл гын, товатат, ом пу ыле! Мыняр гана нантаен, иканат пӧртылтен отыл. Вожылдымо!

Э ч а н пура.

Э ч а н. Кӧм тыге вурсет, Проска?

П р о с к а. Ой, лӧдыктышычат!

Э ч а н *(мурен, Проска дек лшшемеш).*

Лек уремыш, танем,
Лек уремыш, танем,
Ынже ойыро йӧнгӧ мемнам.

Эчан Проскам ӧндалшеже, но тудыжо угла, ӧрдыжкӧ коранеш.

П р о с к а. Пеш писе улат: пуренат шуктен отыл, а ӧндалкалашат тӧналат. Изииш чыталте, омсам тӧкылен пурем.

Э ч а н *(воштылын).* Первый гана енг вате деке пурем, шонет мо? Пелторта омыл. капкатым тӧкыленак пурышым.

П р о с к а. Такше омсам тӧкылаш тый пеш мастар улат. Тольк енгын омсам тӧкылет, а шкендын омсатым тӧкылыде коштат.

Э ч а н. А мыйн тӧкылаш нимолан. Ватем уке, енг марий толеш маньн ом лӧд.

П р о с к а. Ватем уке, манат, а шкеже кажне эр Рывыж Тачана деч лектат, манят. Налам да илем ыле...

Э ч а н. Ой, уке, туддек шӧмем ок шупш. А вот тыйым...

П р о с к а. А мо мыйым?

Э ч а н. Тыйым гын налам ыле. Но Лашка Йыван мый дечем ончыч солалтен шуктыш.

П р о с к а. Куандаре, куандаре айда. Тый кажне ентаватетлан тыге ойлет мо?

Э ч а н. Юмончылно! Шинчам пудештше, тиде тыгак! Но таче эрдене ала-молан вес семян койыч? Мо лийыч, Проска?

П р о с к а. Ай, Эчан, вет изииш гына ыжна логал! Эрдене пуримет годем Йыван мӧнтыштак ыле. Колхоз пашаш каяш ӧрканен да

шылын возо. А тый пижедылаш тўнгальыч. Шчжтараш төчем, а тый от умыло.

Э ч а н. Теве кузе улмаш. А мый брынам, молан мый дечем Проска йўкшен, шонем. Проска, тыйын кочо лемет пеш куатле, маныт. Айда тамлен ончена?

П р о с к а. Тылат кбра лукташ гын веле? (*Вес пөлемыш кая.*)

Э ч а н (*шке семынже*). Идалык наре Проска дене палыме улам, но Покро деч вара тачысе гай йөн лийын огыл. Марийже эре мэскалз мөнтыштыжө кия. Тачыже шот лекшаш. Ну, Эчан, ит нере гына!

П р о с к а черпыт ате дене лектеш.

П р о с к а. Аракажым сөсна пайремым ышташ ямдыленам да... Тылат кбра вел луктам. Йыван пален налеш гын...

Э ч а н. Ай, Проскажат, шергаканжат! Тыге пагалыметлан ане икана бндалам?

Эчан Проскам бндалеш, но ты жапыште омсам тўкалтыме йўк шокта.

Й ы в а н ы н й ў к ш ө. Проска, поч манам! Молан капкажым тыге ондак тўкылснат?

П р о с к а (*лўдын*). Ой, юмыжат! Йыван пөртылыныс! Шайрашке малымыла каена, мане. Мыйым ондален мо вара?

Э ч а н (*лўдын*). Ну, Проска! Ну, Проска! Тылат верчын вуем конгла йымалан бндал куржаш перна ала-мо? Вет Лашка Йыван сыра гын, ир сөсна гае! Кушко шылаш, кушко?

П р о с к а. Тол, тышке пурен воч! А мый Йываным ик жаплан ужатем.

Проска Йываным тōшак йымак петыра, аракам ўстел йымак тоя.

Ну, ораде Йыван. Учым тылат але шуктем. Тыге ондалымыжлан арня кочкаш ом шолто.

Проска омсам почеш. Й ы в а н пура.

П р о с к а. Ах, тый, Терыс Микале! Кō тыйым тыге вашке толаш шўден! Тыйым пурташыжат огеш кўл да. Молан ыжда кае?

Й ы в а н. Молан тынаре сыренат, Проска? Таче ыжна кай гын, кечыже пытен огыл вет. Шорык Микал деке мийышым, а тудо уже лавыра гае кия, йўшө. Ватыже эрла сөснам шўшкылаш кўлеш, манеш. Идым гыч нумалме парентем чыла пытен, манеш. А пөрт-йымал парентым ынем пукшо, манеш. Вот, Проска, снын ватыже кузе ончыко шонен мошта. Эрла меат сөснам шуралтена. Ончыч Микалмыт деке каена, вара мемнаным шўшкылына.

П р о с к а. Уке, эрла ме сөснам шўшкылаш она тарване. Але левешта. Теве пырыс окна яндам эре нулен коштеш. Эше ферме гыч кондымо ушменнат ятыр уло. Кай кызытак Шорык Микалмыт дек, сөснам эрла она шўшкыл, ман. Араканажат эше уке.

И ы в а н. Кузе аракат уке? Кызыт гына Васлий вате кумалан пуэн колтышыч. Четьвыртым луктынат ылыс...

П р о с к а. Ыле да уке лие. Сбснам шўшкылап тарваныметым кб пален? Ужатышым мый тудым, ужалышым! Умылет?

И ы в а н. Тый нигунам окса деч от тем. Пытартыш аракажымат ужалет. Окса опкын! Ялсовет дечат от лўд. Участковный дечат лўдмашет уке.

Иыван ўстелтўрыш шинчеш, йолжо деге арака атым велен колта.

Мо тиде? (*Ўстел йымач аракам луктеш.*) Тидыже мо тыгай? Арака огыл мо? Теве тый кузе марнетлан чыным ойлет улмаш!

П р о с к а. Ах, азырен! Кб тыйым ўстел воктек шинчаш кўштен?! Куш неретым шўшкат? (*Проска марийжым ўстел воктеч савырал шуа.*) Велышыч гын, нуло! Ик чўчалтышыжат шерге! Ик пелцтоп наре велышыч вет! Кох тўжем тентем вўдыш кудалтышыч!

И ы в а н (*шыдешкен*). Тый кбм муыч? Мый тыланет кб улам? Молан арака уке ман шойыштат? Кблан тидым тоенат?

П р о с к а (*нимом ышташ ўрын*). Тиде... Утыжым оптал коденам... Мочыла кондымашешда йўржб ман шонышым... Иыван, мисн тол Микалмыт деке. Сбснам вес арнян шўшкылына, ман.

И ы в а н. Икана тарваныме гын, вес арня марте она шуйкале. Толшыла, мый Тролим кумынат полшаш ўжым. Арака шотышто — кеч-кушто му, пошкудо дечын кўсын кондо, но эрла марте лийже.

П р о с к а. Кызыт кб кўсын пуа? Кўсын пуымешке, лучо ужалат. Теве адак колхозышто получко лиеш, адак арня йўаш тўналыт. Иыван, юмо гай лий, мисн тол, сбсна поминкам вес арняшке кусарена, ман.

И ы в а н. Пашамат уке, пеш кўлеш гын, шке кас. А мый носнам, каналташ возам.

Иыван койко деке тарвана, ватыже ваптарешыже шогалеш.

П р о с к а. Иыван, мондышымат. Тыйым Васлий кум шўден. Ватыже ойлен кайыш.

И ы в а н. Васлий кум дек эрдене миен толам, а таче каналтем.

Иыван койко тўрбш шинчеш, ватыже шўдырал колта.

П р о с к а. Тый мо? Ош вургемыш лавыран йолан вочнет мо? Кай мончашке, йолетым мушкын тол!

И ы в а н. Ындыже ушет кайыш ала-мо? Йолым мушкаш кўлеш гын, вўдым пўртыштак ырыкташ лиеш. А тый йўштб мончаш поктет. (*Койко дек лишемеш.*) Мо тыгай? Тбшакетше пел велым оваргеныс. Мом тоенат?

П р о с к а (*марийжым ўрдыжкб шўкен*). Кай, коран, ит тошкышт шого! Ъранвочкым тоенам. Ожно Миконор кува деч колынам: иктаж-кб сурт гыч сомыл дене кая гын, бранвочкым тбшак йымак тойо, вара кайышылан кужу корнышто пиал лиеш, манеш ыле.

И ы в а н (*ўшанен*). А, тэве кузе улмаш. А тый, Проска, мыйын нерген шонет улмаш. (*Ватыжым ёндамнеже.*)

П р о с к а (*коранын*). Мыйже эре тыйым шонем, тый гына ойым от колышт. (*Вес пёлемыш кая.*)

И ы в а н. Ожнысо марий чыным ойлен: кает-кает — куш от шу, илет-илет — мом от кол. Ёранвочко пиалым муаш полша ман, шоненат омыл.

П р о с к а лектеш.

П р о с к а. Иыван, йол мушкашет вўдым ырыктынем, а шырпе иктат кодын огыл. Кай, Тропим деч йодын тол.

И ы в а н. Йёра, миен толам. (*Кая.*)

П р о с к а. Кудывечыште юватыл ит шого. (*Койко деке мия.*) Эчан, вашкерак лек! Иыван толмешке шикшалт!

Э ч а н. Пўжалтын пытышым. Изиш гына ыжым каваре. Лашка Иыван толмешке шикшалтшаш.

Кудывечыште кокырьмо йўк шокта.

Мо вашке пёртылеш? Проска, мом ышташ, кушко шылаш?

П р о с к а. Тошто верышкак пура!

Проска Эчаным леведеш, вашкымыж дене Эчанын пел йолжым чараш кода.

И ы в а н ден Т р о п и м пура.

Тый мо? Мыскылет мо? Але вет кудывече гычшат лектын ыжыч шукто. Тыйым шырпе дек колтенамыс, алят каен от керт мо?

И ы в а н. Кудывечышке лектым гына, Тропим кум мемнан деке шке толеш ыле.

Т р о п и м. Кума, молан мариетым вурсет? На тичмаш коробка. Акшым ом йод, ик пелштоп аракам ужалетат, йёра веле.

П р о с к а. Тылат самогоным ужалаш? Мый арака дене торгаем, шонет? Ындыже кудешак мыскылен кодынет. Шканна кўлешланат уке. Эрла Иыван сёснам шўшкылаш тарванен, аракана уке, ала-кушто муаш?

Т р о п и м. Ит лўд, кума, мыйын йылме утым ок шаркале. Яра ом йод вет, оксала.

И ы в а н. Тропим кум, ватем чыным ойла, араканаже укеак.

Т р о п и м. Вара кушто муаш? Клубыш каяш перна. Тушто самырык-влак чыла адресым палат, манят.

И ы в а н. Эрлаже сёснам шўшкылаш толат вет?

Т р о п и м. Йёра, толам, аракат веле лийже. (*Кая.*)

И ы в а н. Проска, ынде ёранвочкетым поген налаш лиеш дыр? Малаш возаш жап.

П р о с к а. Уке, ок лий. Миконор кува ойлен ыле: тёшак йымак пыштыме ёранвочкым эр марте тўкалаш ок лий. Контамбак кўзен воч, а мый кўвар ўмбалам верланем.

И ы в а н. Ок лий гын, ок лий. Ик йүдым контамбалнат эртарем. Ик күпчыкшым налшаш. *(Койко деке мия, Эчанын йолжым ужеш.)* Мо томаша, Проска? Öранвочкет айдемыш савырнен огыл дыр?

Йыван төшакым савыра, Эчан төрштен кычелеш.

Теве могай öранвочко улмаш! Теве могай пиалым ватем мыланем йодеш улмаш! Ну, Эчан, чыте, мый тыйым лашкам ыштем!

Йыван Эчаным руалтен куча, тудыжо сөрвала.

Э ч а н. Мом күштет, тудым ыштем, лашкаш гына ит савыре! Мый титакан омыл, ватет шке луртен.

И ы в а н *(шоналтен)*. Такше тыгак, үдырамаш шинчам ок пүял гын, пөръен ок пуро. Вот мо, Эчан, эрдене эрак ик печке аракам кондет гын, лашка от лий. От кондо — шканет шке öпкеле!

Э ч а н. Кондем, кондем! *(Куржеш.)*

И ы в а н. Ну, Проска, Миконор куват тыйым пеш сайлан туныктен коден улмаш! Ха-ха! Öранвочкым төшак йымак тосен, марийжылан пиалым кычалеш!.. Вот мо, Проска, öранвочко почешет шикшалташет перна. Уке гын лашкам ыштем!

П р о с к а. Йыван, тый йонгылыш лият. Эчан мемнан деке пураш шонен огыл. Пошкудо Ларивон вате деке пурынеже улмаш. Пычкемыште капкам путаен, мемнан деке логалын...

И ы в а н. Молан вара омсам түкыленат? Молан төшак йымак тосен пыштенат?

П р о с к а. Омсажым Эчан тükыленак пурен, Ларивон вате деке пурем, шонен. А тояшыже... от умыло, шонышым, лүдынам.

И ы в а н. Уке, Проска, тетла мыйым от ондале! Öранвочкет почеш каяшет перна!

П р о с к а. Эше öпкелаш туналат, Йыван, öпкелаш... *(Кая.)*

И ы в а н *(почешыже)*. Öранвочкетлан төшакетымат нал! *(Ватыж почеш төшакым кудалта.)*

Ш о в ы ч.

КУМШО КЫДЕЖ

Действий Лашка Йыванын суртыштыжак эрта. Йыван койкышто кия. Тропим пура.

Т р о п и м. Поро эр, Йыван тос! Сöснам шүшкылаш вүдет шолаш пурен, шонышым, а тый эше кынелынат отыл. Мо лийынат, мокмыр дене йöсланет мо?

И ы в а н. Могай мокмыр? Аракам йүдеак, орадыш лектат.

Т р о п и м. Вара мо лийын кайыш? Проска кумаже кушто?

И ы в а н. Проска кумат öранвочко почеш кайыш...

Т р о п и м. Мо? Кузе? Могай öранвочко?

И в а н. Тентече Шайрашке мочылам кычалаш каем манын, Шорык Микалмыт декс кайышым. Каенже ыжна керт. А ватем каенам шонен да йүдлан бригадир Эчаным пуртен. Когынныштым и кучышым!

Т р о п и м. Кай, мом коламже! Вараже мо лийын?

И в а н. Эчаным шүйлодемже гыч кучен луктын кудалтышым. Проскам — почешыже.

Т р о п и м. Вот молодец! Руш манмыла, настоящий орел. Узо Эчаным тыгак туныкташ күлеш. Но тыйже мом кийылтат? Ватетым поктен колтенат гын, шылже огеш күл, шонет мо? Ит ойгыро, эше самырык ватем налын кертат. Но сѳснатшым садак йѳрыкташак күлеш.

И в а н. Лүмын үчым ыштем: тачак Рывыж Тачанам кондем! А сѳснам шүшкылына, аракам гына муаш күлеш...

Т р о п и м. Не горюй, мый тентече ик адресым пален налым. Пеш надежный. Пу лу тўжемым, четъвырт наре кондем.

И в а н. Йүаш гын, йүаш. Оксамат ом чамане! *(Оксам конда.)* На, кучо. Таче кок пайремым иканаште ыштена.

Т р о п и м. Кузе кокытым?

И в а н. Иктыже — сѳсна поминкам, весыже — вате деч ойырлымо пайремым.

Т р о п и м. Чын ойлет! Вет үдър налме годым мыняр арака пыта. Ойырлымыж годым кеч пельжым йүаш күлеш. Мый чечас кондем. Руш манмыла, один нога здесь, другой — там. А тый под йымакет тулым чыке веле.

Т р о п и м к а я. И в а н а т почешыже лектеш. О в ы ч а й п у р а.

О в ы ч а й. Пѳртыштѳ иктат уке. Йыванже кушто? Тропимын чымалтмыжым ужым, кушко тыге шикшалте гын? Такше Проска ок колто гын, ома т пуро ыле. Мемнан ораде мом ыштылеш, ончал лек, мане.

И в а н п у р а.

И в а н. Мом тыште эскерен коштат? Мом йомдаренат? Проскат колтыш мо?

О в ы ч а й. Уке, мый эртышыла пурышым. Каем веле. А Проска кумаже кушто?

И в а н. Ом пале.

О в ы ч а й. Тыйже мом ыштылат?

И в а н. Сѳснам шүшкылаш вүдым ырыктем. Ала Васлий кум полшаш толеш ыле?

О в ы ч а й. Ой, юмо арале! Ом каласе. Тендан сѳсна пайремда деч вара адак шүргѳ чиялга! *(Кая.)*

П а р н о н п у р а.

П а р п о н. Уф, нумал толын нойышымат. Изи моклака веле, а могай неле.

Й ы в а н. Мо нерген ойлет, нимат ом умыло.

П а р п о н. Олым тюкым конденам. Мокмырым шӧраш. Ныл ег деке пурышым, иктыжынат аракаже уке. Ала тыйын уло? Ик-кок чарка лиш — олым тыйын.

Й ы в а н. Олым деч поснат йӱктем, сӧснам гына шӱшкылаш полшо.

П а р п о н. Полшем, но ончыч мокмырым шӧрӧ.

Й ы в а н. Вучалте, вашке Тропим толеш, четъвыртым конда.

П а р п о н. Четъвыртым?! Пеш сай, вучалтена. А тиде олымжым куш пышташ? Мокмырым шӧрымылан олым лийже. Кызыт чыла вере бизнес. Тиде мыйын изи бизнесем. А бизнесмен шояк лийшаш огыл.

Й ы в а н. Леваш йымак пыште.

П а р п о н. Есть леваш йымак дуктын пышташ! (Кая.)

Т р о п и м пура.

Т р о п и м. Вот тылат горючий! А тый ойгырен кшет.

Й ы в а н. Литрым всл конденатыс! Четъвыртше кушто?

Т р о п и м. Пытартыш, маньыч.

П а р п о н пура.

П а р п о н. О, мом ужам! Йӧратыме йолташем, аракан атем, пытартыш йолашем тый денет вашталтем!

Й ы в а н. Тый, Парпон, поэтлак келыштарет.

П а р п о н. А мо шонет, вашке посм.

Й ы в а н. Шичса, родем-влак! Паша деч ончыч киднам лывыртена. На, Парпон, олыметлан йӱ.

П а р п о н. Колхозын олымжо шуко. Кӱлеш гын, адак кондем.

Т р о п и м. Кучалтме деч от лӱд мо? Судитленат кертыт.

П а р п о н. Тый отсталый элемент улат, Тропим. Илышым от пале. Мый ом шолышт, а бизнесым ыштем. Да эше тентгашым веле. Настоящий бизнесмен миллионашым шолыштеш.

Т р о п и м. Ну, господа-товарищи, кайышна! Сӧснам шуралташ кӱзем лач лиш.

Чыланат каят. Й ы в а н мӧйтеш пура.

Й ы в а н. Аракажым ӱстембач корандышаш. Тропим гай арака печкеже пуренат лӧка. (Аракам тоя да кая.)

П р о с к а ден участковый Сидыр Семонич пура.

П р о с к а. Сидыр Семонич, Йыван мыйым нимо оккӱллан намысыш лукнеже. Пуйто мый бригадир Эчан дене коштам, манеш. Эчан мемнан деке кастене йонгылыш пурен касн. Ларивон вате дске пурынеже улмаш, йӱшӧ вужа мемнан дске логалын. А Йыван ок ӱшане, мыйым поктен лукто. Лашкам ыштем, манеш.

Сидыр Семеныч. Мылам мо? Мый ұшаненат кертам. А Йыванетым ұшандарынет гын, шке ұшандарс. Мариет тыйым кыра, кидет-йолетым кұрыштеш ыле гын, закон почеш мутым кучаш шогалтена ыле. А кызыт шке кокладам шке тергыза.

Проска. Тый тудым кеч изишак лұдыктө. Мыйже вет ом мондо...

Овычай пура.

Овычай. Йыван кум, Проскат дене алят ыжда сөрасе мо? (Участковыйым ужын лұдын шогалеш.)

Проска. Мо лийыч? Мыйын толмемлан өрынат мо? Тый декет огыл, суртышкем толынам.

Овычай. Молан браш? Вате-марий коклаште ала-можат лийын колта. Ферме гыч толшемла пурен ончышым. Каем веле. (Каяш тарвана.)

Сидыр Семеныч. Стой, Овычай, шого! (Овычайым йыр ончен савырна.) Ала-молан тый пеш кұжгын коят?

Овычай. От пале мо, ұдырамашын паша тугас: таче вичкыж, а эрла кұжгемаш тўнгалеш. Тыйынат ватет шукерте мо кұжгеме да индеш тылзе гыч уэш вичкыжеме.

Сидыр Семеныч. Уке, тыйын тыгай кұжгемме огыл. (Овычайым кучынеже.)

Овычай. Ит тўкө мыйым, кычкыраш тўнгалам. Проска кума, ончо, ончо, свидетель лият: милиций мыйым руалткала.

Сидыр Семеныч. Овычай! Арам ит кычкыре! Тый декет иктат ок пижедыл! Ну-ко, халатетым рудо-ян!

Овычай ұштыжым руда. Халат кокла гыч пырче йога.

Сидыр Семеныч. Теве кузе тый кұжгемынат улмаш! Кушеч тиде пырчым кондет?

Овычай. Ферме гыч.

Сидыр Семеныч. Чыланат тыге нумалыда мо?

Овычай. Мый молым ом пале, шкемым палем. Тиде шолыштмо мо? Колхоз тиддене йомеш мо? Колхозышто машина дене, трактор дене шолыштыт — кучышда мо? Теве прицеп йомо, муда мо? А вет тудо име огыл. Кушко йомын, иктат ок пале.

Сидыр Семеныч. Таче муын онал — эрла муына. Тыйын пашат огыл! Эше молан тыгай кугу портышкемым чиенат? Иктышкыже кок йолет пура. Кудаш-ян, ала туштат пырче уло? (Овычайым үстел йыр поктылеш.)

Овычай. Сидыр Семеныч, мом толашет? Пеш геройла коям, шонет мо? Ыдырамаш ончылно шкендым курныжла кучет, а пөрсьен ончылно ночко презыла коят.

Сидыр Семеныч Овычайым руалта, тудыжо камвозеш. Участковый тудын портышкемжым шупшеш. Тушечын пырче йога.

Сидыр Семоньч. А ынде тиде пырчым, Овычай, опто да клатышке нангае. Эрла тергем, намиен шуктенат але уке. Адак логалат — протоколым возем.

О в ы ч а й. Йōра, йōра, юмо ужеш. Тудо вет Микита огыл. Эрат-касат юмым сōрвалаш тūналам, ўмырыштет тыят намысыш пуро. Тыйынат йолет гыч портышкемым кудашмашке Юмо шуктыжо! (Вурсен, вурсен, пырчым пога.)

Сидыр Семоньч. Айда шудал, шудал. Языканын енын шудалмыже ок шу. Шке юмылан кумалам манат, а шолыштат... Юмын книгаштыже возымо: шолышташ — кугу язык.

О в ы ч а й. А мый шолыштамат, черкыш каем, языком касарем. Поплан “Грешный улам” манам, тудо “Юмо проститла” манеш. (Кая.)

П р о с к а. Сидыр Семоньч, а мыйже кузе? Йыван адакат поктен луктеш вет.

Сидыр Семоньч. Шке коклаштыда шке шотым муза. Кажне ватым оролен шогаш мыйын жапем уке! Языкым ыштенат гын, мариетым шке савыре. (Кая.)

Й ы в а н п у р а.

П р о с к а. Сōснам шўшкылыда, витне? Шўм-мокшыжо ямде гын, жаритлем веле...

Й ы в а н. Шўм-мокшым мый шкат пеш чаплын жаритлен кертам. А тый бранвочкешет ўйым шўш. Кай тышеч! Мыйым ондалаш йоча омыл.

П р о с к а. Ик гана йонгылыш лийынам гын, мо вара? Кажне денат тыге лийын кертеш. Эчан Ларивон ватын капкаш пура ыле гын, тудденат тыгак лиеш ыле...

Й ы в а н. Кай, манам! Ит шогылт, уке гын сōсна воктелан пыштем ала-мо!

П р о с к а. Каем, каем! Айда весым налын иле! Мо дене пешак куандарышыч? Ни латан суртет, ни оксат, ни капет, ни мōэт! (Кая.)

Й ы в а н. Шўм-мокшым жаритлынеже, ужат. Тый бранвочкетлан жаритлен пукшо.

П а р п о н д е н Т р о п и м кўмыжым нумал пурат.

Т р о п и м. Ну, Йыван, сōснам чаплым ончен куштенат. Сōсна огыл, руш манмыла, целый бегемот. Тиде шылым ынде кōлан пукшет?

П а р п о н. Йыван кочкеш шылым, ватыж дечын шылын.

Т р о п и м. Тый, Йыван, газетыш объявленийым возо. Теле гоч ситыше шылем уло, кочкаш полшаш ўдырамаш кўлеш, ман. Кызыт тугай жап, логарлан кōра ола гыч иктаж кум-ныл вате толын лектеш.

Й ы в а н. Воштылза, воштылза, эше ончена, кōн уремыште пайрем лиеш! А кызытеш толза ўстелтōрыш, шичса. Сōсна поминкам ыштена. Иканаште ватыланат поминка лийже.

Чыланат үстелтөрыш шинчыт. Йыван аракам луктеш.

Йыван. Полшымыларда тау. Айста икте гыч подылын колтена.
Тропим. Шылет кок ватым пукшаш ситыже. Подылшаш. Руш
манмыла, дай бог не последний.

Парпон. Подылмеке, ик чаркам, теме угыч аракам!

Тропим. Ик чарка — ик пырчым нелме дене иктак!

Йыван. Темем, ида ойгыро. Арака ок сите гын, Тропим адак
конда.

Тропим. Тый мо, орадым муынат? Сөснам тыйыным шүшкылына,
аракам мый кычалаш? Уке, шке кычал!

Йыван. Мыйже кө деке каяш, ом пале вет...

Тропим. А мый тыланет ойлен колтем. *(Пылышышкыже ойла.)*

Йыван. Каен ончем, а те кызытеш тыште шке озаланыза. *(Кая.)*

Тропим. Парпон, палет, молан Йыванын Проскаже уке?

Парпон. Ом пале.

Тропим. Йыванын ватыже Когой Эчан дене коштеш улмаш.
Йыван нуным авырен, хе-хе-хе...

Парпон. Эчанын тыгай койышыжым мый шукертак палем.
Тудо ик үдырамашымат ок шүкал.

Эчан модыш печкем нумал пура.

Эчан. Йыванже уке мо?

Тропим. Йыван аракам кычалаш кайыш.

Эчан. Аракам мый ик печкем конденам.

Тропим. Ик печкем?! Тугеже илена!

Йыван толеш.

Йыван. Тропим, адресет почеш ыжым му. Мыланем огыт пу
гын веле?

Эчан. Аракатым кондышым, Йыван.

Йыван. Тидыже модыш печке велыс!

Эчан. Тый печкем кондаш күштышыч, могайжым кутырен ыжна
келше. Могай печкем муым, тугаеш кондышым.

Тропим. Укеште тидыжат йөра. Шич пырля, пайремнам
умбакыже шуена.

Эчан. Могай пайремым?

Тропим. Йыван ватыж деч ойырла, колын отыл мо? Сандене
ойырлымо пайремым ышта.

Эчан. А-а-а...

Йыван чылаштым йүкта.

Парпон. Кондо, Йыван, гармонетым — шоктена ме марий
семым.

Йыван. Теве койко йымалнак кия, шүдырен лук.

Парпон гармоньым луктеш.

П а р п о н. На, Эчан, тыланет гармонь, “посанатлач” шокталте.

Эчан гармоньым шокта.

Т р о п и м. Господа-товарищи, пайрем гын, пайрем лийже! Кушталтена. Руш манмыла, плясать, так до упадения! *(Кушта.)*

Й ы в а н. На, Тропим, куштыметлан йў.

П а р п о н. Мыйже мо, йолдчмо улам мо? Чаркалан кōра мыят тавалтышаш.

Й ы в а н. Тыят йолтаганетым ит чаманс. Темышаш тылатат. *(Аракам тема.)*

Э ч а н. Мый шоктемат, кушталтемат. Тугеже кок чаркам иканаште темс.

О в ы ч а й пура.

О в ы ч а й. А мый Йыван кум ўдырым налеш ман шонышым. Сўанла веле шоктас...

Й ы в а н. Сўан вес кечын лиеш, а таче вате деч ойырлымо пайрем. Толынат гын, шич. Ик чаркам нōлтал колто.

О в ы ч а й. А мо, тыгай чесле камандыште подылашат лиеш. *(Йўэш.)* Эчан, шокталте сайыирак. Ўдырамаш деч посна могай куштымаш? Пайремжат пайрем огыл. Кушталтышаш.

Овычай кушта. Воктеныже Тропим пернылеш.

Ўдырым налат гын, Йыван, мыйымат сўанышкет ўж. Тушто тугай чапле мурым муралтем:

Ой, ковышта, ковышта,
Ковыштаже мом ышта?
Йыван ўдырым налеш гын,
Вара тудден мом ышта?

Йыван кум, ватет верчын ит ойгыро, тудо шып яжар вет. Когой Эчан дене шукертсєк нижедылеш вет. Мый чыла палем. *(Эчаным ончал колта.)* Ой, мом ойлыштам. Каем. Тендан дене пеш сае, да Васиєм вуча. *(Кая.)*

Т р о п и м. Ме ўдырамаш деч поснат пайремым эртарен кертына. *(Угыч кушта.)* Йыван, мом ойгырен шинчет? Проскатым шонет мо?

Й ы в а н. Тентече Проскалан пеш сыренам ыле, а таче... Ўдырамаш деч поснаже йōсак ала-мо...

Т р о п и м. Палет, Йыван, Проскам изиш лўдыкташ кўлеш, ала ушыжо пура?

Й ы в а н. А кузе?

Т р о п и м. Вуетым руалына да ўстембалан пыштен кодена.

Й ы в а н *(кенеташте лўдын)*. Мо? Ушет каен мо? Мый вуетым руалаш ом пу!

Т р о п и м. Жапше деч ончыч орадыш ит кай. Руш манмыла, не паниковой! Ватет дене сōрасынет гын, ик жаплан вуй деч поснат кодат. Айста, можым мый тыланда умылтарем.

Тропим, Парпон да Йыван йышт мутланат. Вара ўстел онгам коранген, Йываным ўстел йымак пуртат, вуйжым ўстел ўмбақ луктыт. Шкешт лектын каят. Изиш лиймеке
П р о с к а куржын пура.

П р о с к а. Ой, Йыван!.. Орышо Тропим чынак вуетым руал коден аман... *(Шортын лектын куржеш.)*

О в ы ч а й пура.

О в ы ч а й. Ой, юмашне! Йыван кумым чынжымак сѳсна поминкаште пуштыныт аман. Чонем ала-мом шиже, тентече нер мучашемат лўгыштыш. Могой колышо лиш, шонышым. Йыван кум улмаш. Йѳра эше кушталтышыMAT, шикшалтым веле. Мыйынат вусм кызыт Йыван вуй пелен киен кертеш ыле. *(Овынай ик велыш, весыш ончыштеш, шкеже Йыван вуйым эскера. Кенета шыл кўмыжым ужеш.)* Эй, ынде вес тўняшке каенат, Йыван кум. Ватет тиде шылым Когой Эчанлан веле шолтен пукша. Лучо мый тиде шылым нантасм. Садак иктат ок уж. Шолтем да тылат, Йыван кум, шужо маньн кочкам. *(Кўмыжым кидышкыже палеш, Йыван вуйым эскерен, омса деке чакна.)* Йыван кум, ит сыре. Вес тўняште садак тылат сѳсна шылет огеш кўл. Тый вет ватетлан шылетым ынет пукшо ыле, сандене поктен колгышыч. А мый тылат сортам чўктем, кумалам, шужо, манам. *(Овычай омса тўрыш савырна.)*

Й ы в а н в у й. Шылым чыла ит нантай!

О в ы ч а й *(ѳрын савырнен)*. Мо тыгай? Кѳ тыште уло? *(Ончыштеш, вара адак омса веке савырна.)*

Й ы в а н в у й. Кума, манам, шылым пелыжым ватемлан кодо!

Овычай ѳрын савырна, вуйым ончалеш да тайнен камвозеш.

Й ы в а н в у й. Утыждене ыш лий чай? ѳрткымыж денс колснат кертеш...

Йыван ўстел йымак лектеш.

Й ы в а н. Туткар ынже лий. Ой, кумажат, илет мо? Шўмжым колышт ончышаш. *(Овычайын онжым колыштеш.)* Сѳсна жуликем ила. Ну, Овычай, тыгай улметым пален омыл. Тыгай татыште сныным шолышташ кидше мия вет!

Йыван омса деке кая. П р о с к а ден участковый пурат.

П р о с к а. Йыван, шўмбелем, тый илет?! *(Шортеш.)*

Й ы в а н. Илем, Проска, илем. Тиде Тропимын мыскараже ыле...

С и д ы р С е м о н ы ч. Нимат ом умыло. Ватет кызыт гына мый декем ушдымыла куржын мийыш. Йываным сѳснам шўшкылшѳ-шамыч вуй гычшо руал шуэныт да вуйжым ўстембак шынден коденыт, мане.

Й ы в а н. Тиде мыскара ыле, Сидыр Семоныч.

Сидыр Семеныч. Кӧлан мыскара, а кӧлан беспокойство. (Овычайым ужеш.) А тиде мом тыште кийылтеш? Руштын возымо? Эше шылым ӧндалы.

Йыван. Тиде Овычай, мыйым шужо манаш шылым нантайынеже ыле.

Сидыр Семеныч. Мый серьезно йодам!

Йыван. Мыят воштылде ойлем. Мыйым чынжымак колеш шонен, Овычай шылым шолыштнеже ыле. Садлан мый тудым изиш лӱдыктышым.

Проска. Теве кузе улмаш! А мый тудым эре сай пошкудылан шотленам. Ойжым колыштынам. Теве кузе! Кума ман, нер йымачынак шылым шолышт нантайынеже! (Овычайым совен колта.) Теве тылат, вожылдымо! Теве!

Овычайын уш пурен, кывел шинчеш.

Йыван. Шылетым пелыжым кодо мзным вет, кума. А тый чыла нантайынет ыле.

Овычай. Мыйже вет чынак коленат, шонышым. А шылетше Проскалан вел кодеш ыле, Когой Эчанлан пукшашыже.

Проска. Йыван, проститле мыйым. Тиде коклазе тыгайыш шуктыш. Марийжылан кӧра аракам шолтен ок керт да эре мыйым тарата ыле. Тыйым эре мыскылен, Эчан денат тудак ваш ыштыш.

Йыван. Вот кузе улмаш! Сай йолташ илышетым сӧрастара, удаже — унчыли кумыкта. Ындыже, Проска, умылет, шонем.

Овычай. Тый, Проска, шке ӱмбачет лавырам весыи ӱмбакусараш ит тӧчӧ. Ушан еным тыгай корныш иктат савырен ок керт. (Каяш тарвана.)

Сидыр Семеныч. Шого, Овычай, ит вашке. Чыланат ялсоветыш каена. Тыште те чыланат титакан улыда! Койышда нимолан огеш йӧрӧ. Айдеме семын ода иле. Сӧсна поминкам эртареда, а кунам тыгай сӧсна илышлан поминкам ыштымашке шуына? А?

Ш о в ы ч.

Ончыко. - 1994. - № 12.